

DŽEJMS DŽOJS

PORTRET UMETNIKA U MLADOSTI

Preveo
Petar Ćurčija

Laguna

Naslov originala

James Joyce

A PORTRAIT OF THE ARTIST AS A YOUNG MAN

Translation copyright © za srpsko izdanje 2023, LAGUNA

KLASICI
SVETSKE
KNJIŽEVNOSTI

EDICIJA SVETSKI KLASICI

Knjiga br. 47

SADRŽAJ

U lavirintu čutljivog, lukavog, manikiranog boga . . . 9
(Braná Miladinov)

Portret umetnika u mladosti 25

O autoru 303

PORTRET UMETNIKA U MLADOSTI

Et ignotas animum dimitit in artes.

Ovidius, *Metamorphoses*, VIII 18

I usmeri svoj um ka nepoznatim veštinama

Ovidije, *Metamorfoze*, VIII, 18

1.

Davno jednom, u dobro staro vreme, neka krava išla drumom i ta krava koja je išla drumom sreće jednog zgodnog mališana koga su zvali „mali zeka“.

Tu priču mu je ispričao njegov otac; otac ga je gledao kroz staklo: lice mu je bilo maljav.

On je bio mali zeka. Krava je prošla drumom gde je živela Beti Bern: ona je prodavala bombone kao limunove kriške.

*O, divlja ruža cveta
na zelenoj livadici.*

Pevao je tu pesmu. To je bila njegova pesma.

O, juze zejene dve.

Kad se u krevetu pomokriš, najpre je toplo, a onda hladno. Njegova majka je stavila mušemu. Mušema je imala čudan miris.

Majka je mirisala lepše od oca. Ona mu je svirala na klaviru mornarsku pesmicu da igra. Igrao je:

*Tra-la-la, la-la,
tra-la-la, tra-la-le-di,
tra-la-la, la-la,
tra-la-la, la-la.*

Ujka Čarls i Dante su pljeskali. Oni su bili stariji od oca i majke, ali je ujka Čarls bio stariji od Dante.

Dante je u svom ormanu imala dve četke. Četka sa poledinom od kestenjastog somota bila je za Majkla Davita, a četka sa poledinom od zelenog somota za Parnela. Svaki put kad bi joj doneo list fine hartije, Dante mu je poklanjala mentol-bombonu.

Vensovi su stanovali u broju sedam. Oni su imali drukčijeg oca i majku. Oni su bili Ejlinini otac i majka. Kad porastu, on će se oženiti Ejlinom. Sakrio se ispod stola. Majka reče:

„O, Stiven će se izviniti.“

Dante reče:

„O, ako se ne izvini, doleteće orlovi i iskopaće mu oči.“

*Oči će mu iskopati,
on se mora izviniti,
on se mora izviniti,
oči će mu iskopati.*

*On se mora izviniti,
oči će mu iskopati,
oči će mu iskopati,
on se mora izviniti.*

*

Prostrana igrališta vrvela su od dečaka. Svi su vikali, a vaspitači su ih bodrili glasnim povcima. Večernji vazduh bio je

bled i prohladan i posle svakog napada i udarca dečaka koji su igrali ragbi masna kožna lopta letela je kroz sivu svetlost kao kakva teška ptica. On se držao na ivici svoje linije, daleko od pogleda svog vaspitača, van domašaja grubih nogu, i s vremena na vreme pravio se kao da trči. Osećao je da je njegovo telo među gomilom igrača malo i slabo i oči su mu bile slabe i suzne. Rodi Kikhem nije bio takav, on će biti kapiten nižih razreda,* svi su to govorili.

Rodi Kikhem bio je pristojan dečak, ali je Gadni Rouš bio đubre. Rodi Kikhem je imao u svojoj pregradi kolenice, a u trpezariji košaru. Gadni Rouš je imao velike ruke. On je puding od petka nazvao knedlama s pekmezom. I jednog dana ga je upitao: „Kako se zoveš?“

Stiven je odgovorio:

„Stiven Dedalus.“

Onda je Gadni Rouš kazao:

„Kakvo mu je to ime?“

A kada Stiven nije mogao da mu odgovori, Gadni Rouš ga je upitao:

„Šta ti je otac?“

Stiven je odgovorio:

„Gospodin.“

Tada je Gadni Rouš upitao:

„Je li on činovnik?“

On se polako kretao duž ruba svoje linije; a katkada bi potrčao. Ali ruke su mu pomodrele od hladnoće. Držao ih je u džepovima svog sivog odela sa pojasom. Od jednog džepa do drugog bio je pojas. A pojasom možeš koga i da istučeš.

Jednog dana je neki dečak rekao Kantvelu:

„Premlatiću te pojasom za tren oka.“

* Đaci su u ovom koledžu bili podeljeni na niže, srednje i više razrede. (Prim. prev.)

Kantvel je odgovorio:

„Idi i bori se u igri. Premlati pojasom Sesila Tandra. Vo-
leo bih da te vidim. On će te potkačiti nogom u stražnjicu.“

To nije bio lep izraz. Majka mu je rekla da u koledžu ne
razgovara sa grubim dečacima. Zlatna majka! Prvog dana
kada se u hodniku zamka opraštala od njega, zadigla je
veo do nosa da bi ga poljubila: i nos i oči su joj bili crveni.
Ali on se pravio da ne vidi da će ona zaplakati. Ona je bila
zlatna majka, ali nije bila tako zlatna kad bi plakala. A otac
mu je dao za džeparac dva komada po pet šilinga. I otac je
rekao da mu piše kući ako ma šta poželi, i, što god uradio,
da nikad ne tužaka drugove. Tada se rektor na vratima
zamka rukovao s ocem i majkom; mantija mu je lepršala
na povetarcu, a kola s ocem i majkom su otišla. Vikali su
mu iz kola mašući rukama:

„Zbogom, Stivene, zbogom!“

„Zbogom, Stivene, zbogom!“

Zahvatio ga je vrtlog gužve i, zaplašen ljutitim očima i ka-
ljavim cipelama, sagnuo se da pogleda kroz noge. Dečaci su se
borili i stenjali i noge su im se sudarale, ritale i udarale. Onda
žute cipele Džeka Lotona izbaciše loptu i sve ostale cipele i
noge potrčaše za njom. On potrča malo za njima, pa stade.
Besmisleno je trčati dalje. Uskoro će ići kućama za praznike.
Posle večere će on u sobi za rad promeniti broj koji je zalepljen
u njegovom stolu sa sedamdeset sedam na sedamdeset šest.

Biće bolje u sobi za rad nego ovde napolju na hladnoći.
Nebo je bilo bledo i hladno, ali je u zamku bilo svetlosti.
Pitao se sa koga li je prozora Hamilton Rouan bacio šešir
na ogradu i da li su u to vreme pod prozorima bile cvetne
leje. Kad su ga jednog dana pozvali u zamak, sluga mu je
pokazao tragove vojničkih udaraca na drvenoj kapiji i dao
mu parče kolača koji su jeli u zajednici. Bilo je prijatno i

toplo videti svetlosti u zamku. Bilo je to kao nešto iz kakve knjige. Možda je takva bila Lesterska opatija. A bilo je lepih rečenica u pravopisu doktora Kornvela. Bile su kao pesma, a ipak su bile samo rečenice iz kojih se učio pravopis.

*Vulsi je umro u Lesterskoj opatiji,
gde su ga sahranili opati.
Crvotočina je bolest biljki,
rak životinja.**

Prijatno je bilo ležati na prostirci pred kaminom, nasloniti glavu na ruke i misliti o tim rečenicama. On zadržta kao da mu je ledena prljava voda došla do kože. Ružno je to bilo od Velsa da ga ramenom gurne u široki jarak zato što nije hteo da trampiti svoju malu burmuticu za Velsov otrcani zreli kesten, četrdesetostruki pobednik.** Kako je voda bila hladna i prljava! Neki dečak video je jednom velikog pacova kako skače u mutljag. Majka je sedela kraj vatre s Dante i čekala da Brigida posluži čaj. Noge je naslonila na ogradicu pred kaminom i njene gizdave papuče su bile tako vruće i imale su tako divan topao miris! Dante je znala mnogo štošta. Ona ga je naučila gde je Mozambički kanal, i koja je najduža reka u Americi, i kako se zove najviša planina na Mesecu. Otac Arnal zna više od Dante zato što je sveštenik, ali su njegov otac i njegov ujka Čarls kazali da je Dante pametna i načitana žena. I kad je Dante posle večere pustila onaj zvuk i onda pokrila usta rukom: to je bila žgaravica.

* Neprevodiva igra reči. Na engleskom se rak kaže *cancer*, a crvotočina *canker*. (Prim. prev.)

** U Engleskoj i Irskoj je nekada s jeseni bila veoma rasprostranjena i popularna sledeća dečja igra: probuši se kesten, pa se veže o kanap i onda dva dečaka udaraju jedan kesten o drugi. Pobednik je onaj čiji kesten ostane čitav. (Prim. prev.)

Daleko na igralištu neki glas povika:

„Svi unutra!“

Onda drugi glasovi iz srednjih i nižih razreda povikaše:

„Svi unutra! Svi unutra!“

Zažareni i blatnjavi igrači se sjatiše i on se umeša među njih, srećan što ide unutra. Rodi Kikhem držao je loptu za zamašćenu uzicu. Neki dečak ga zamoli da je još jednom šutne: ali on produži dalje i ne odgovorivši tom dečaku. Sajmon Munan mu reče da to ne čini zato što vaspitač gleda. Taj dečak se okrenu Sajmonu Munanu i reče:

„Svi mi znamo zašto ti tako govoriš. Ti si Makglejdova ulizica.“

Ulizica je čudna reč. Taj dečko je nazvao Sajmona Munana tim imenom zato što bi Sajmon Munan vezivao vaspitačeve rasečene rukave iza njegovih leđa dok se vaspitač pravio ljut. Ali ta reč je ružno zvučala. Jednom je prao ruke u kupatilu hotela *Viklou* i njegov otac je posle toga povukao zapušač lancem i prljava voda je tekla kroz otvor na umivaoniku. I kada je polako sva istekla, rupa u umivaoniku je napravila čudan šum kao to: klok.* Samo glasnije.

Kad se setio toga i beline kupatila, osetio je da mu postaje hladno, zatim toplo. Tamo su bile dve slavine koje obrneš i voda poteče: hladna i topla. On oseti da mu je hladno, a potom malo toplo: mogao je da vidi natpise ispisane na slavinama. Bila je to vrlo čudna stvar.

I vazduh u hodniku ga je ledio. Bio je čudan i vlažan. Ali uskoro će se upaliti gas, a kad gori, on tiho šišti, kao da pevuši. Uvek isto: i kad bi dečaci u sobi za igru ućutali, to se moglo čuti.

* Nprevodiva igra reči. Naime, na engleskom se ulizica kaže *suck*, a istom se rečju podražava i šum koji voda napravi kad ističe iz umivaonika. (Prim. prev.)

Bio je čas računa. Otac Arnal napisa težak račun na tabli i onda reče:

„Hajde, ko će pobediti? Napred Jork! Napred Lankaster!“

Stiven se upinjao da radi što bolje može, ali je račun bio previše težak i on se zbunio; mala svilena značka sa belom ružom prikačena na reveru njegovog kaputića poče da podrhtava. Nije bio dobar u računu, ali se svim silama trudio da Jork ne izgubi. Lice oca Arnala izgledalo je vrlo mračno, ali on nije bio ljutit; smejao se. Onda Džek Loton puče prstima i otac Arnal pogleda u njegovu svesku i reče:

„Dobro je. Bravo, Lankastere! Pobeđuje crvena ruža. Hajde, Jork! Napred!“

Džek Loton pogleda sa svog mesta. Mala svilena značka sa crvenom ružom izgledala je vrlo raskošno zato što je on na sebi imao plavu mornarsku bluzu. Stiven oseti da je i njegovo lice crveno; mislio je na sve opklade o tome ko će osvojiti prvo mesto u prvom razredu, Džek Loton ili on. Nekih nedelja bi Džek Loton dobio kartu kao najbolji, a nekad bi je dobio on. Njegova bela svilena značka podrhtavala je i podrhtavala dok je radio sledeći račun i slušao glas oca Arnala. Onda nestade sve njegove marljivosti i on oseti da mu je lice sasvim hladno. Pomislio je da lice mora da mu je belo zato što je osećao da je tako hladno. Nije mogao da izradi zadatak iz računa, ali to nije bilo važno. Bele ruže i crvene ruže; divno je razmišljati o tim bojama. A i karte za prvo, drugo i treće mesto divnih su boja: ružičaste i bledožute i svetloplave. Divno je misliti o svetloplavim, bledožutim i ružičastim ružama. Možda ima divljih ruža takve boje; on se seti pesme o cvetovima divlje ruže na zelenoj livadici. Ali zelene ruže ne možete naći. No, negde u svetu biste možda i našli.

Zvonce zazvoni i onda odeljenja počese da izlaze iz učionica i po hodnicima pođoše prema trpezariji. On je sedeo

i gledao u dva komadića butera na tanjiru, ali nije mogao da jede vlažan hleb. Stolnjak je bio vlažan i mlitav. Ipak je popio topao slab čaj koji je nespretni poslužitelj, opasan belom keceljom, usuo u njegovu šolju. Pitao se da li je i poslužiteljeva kecelja vlažna i da li su sve bele stvari hladne i vlažne. Gadni Rouš i Sorin pili su kakao što su im njihovi slali u konzervama. Kazali su da ne mogu da piju čaj; da su to splačine. Njihovi očevi su činovnici, govorili su dečaci.

Njemu su svi dečaci izgledali vrlo čudnovato. Svi su imali očeve i majke i različita odela i glasove. Žudeo je da bude kod kuće i da položi glavu majci u krilo. Ali nije mogao: i zato je želeo da igra i učenje i molitva prođu i da bude u krevetu.

On popi još jednu šolju toplog čaja; Fleming reče:

„Šta je? Boli li te nešto, šta je to s tobom?“

„Ne znam“, reče Stiven.

„Boli te trbuh“, reče Fleming, „zato ti je lice belo. Proći će to.“

„O, da“, reče Stiven.

Ali nije ga tu bolelo. Pomislio je da ga srce boli, ako ono čoveka može da boli. Lepo je bilo od Fleminga što ga je to upitao. Došlo mu je da zaplače. Laktovima se naslonio na sto i otvarao je i zatvarao uši. Kad god bi otvorio uši, čuo bi graju u trpezariji. Ličila je na tutanj voza u noći. A kad bi zatvorio uši, tutanj bi bio prigušen kao kad voz ulazi u tunel. One noći u Dalkiju voz je tako tutnjao i onda, kad je ušao u tunel, tutanj je prestao. Sklopio je oči i voz je išao dalje, tutnjao, pa prestajao, opet tutnjao i opet prestajao. Lepo je bilo čuti ga kako tutnji i prestaje, pa onda opet tutnji na izlasku iz tunela, pa zatim prestaje.

Onda su dečaci iz viših razreda pošli po prostirci sredi-nom trpezarije, Pedi Rat, i Džimi Megi, i Španac kome je

bilo dozvoljeno da puši cigare, i mali Portugalac koji je nosio vunenu kapu. Pa onda oni iz srednjih razreda, pa stolovi nižih razreda. I svaki dečak je koračao drukčije.

Sedeo je u uglu sobe za igranje pretvarajući se da posmatra partiju domina i jedanput ili dvaput mogao je za trenutak da čuje pevušenje gasa. Vaspitač je bio na vratima s nekim dečacima i Sajmon Munan je vezivao njegove rasečene rukave. On im je nešto govorio o Tulabegu.

Onda on ode sa vrata, a Vels priđe Stivenu i reče:

„Reci nam, Dedaluse, poljubiš li ti majku pre nego što pođeš u krevet?“

Stiven odgovori:

„Da.“

Vels se okrenu ostalim đacima i reče:

„Ej, slušajte, ovaj momak veli da ljubi majku svake noći pre nego što pođe u krevet.“

Ostali drugovi prekidoše igru i uz smeh se okrenuše. Stiven pocrvene od njihovih pogleda i reče:

„Ne ljubim je.“

Vels reče:

„Ej, slušajte, ovaj momak veli da ne ljubi majku pre nego što pođe u krevet.“

Opet se svi nasmejaše. Stiven pokuša da se smeje s njima. Za trenutak je osenio kako mu je celo telo vrelo i zbunjeno. Kakav je odgovor trebalo dati na to pitanje? On je dao dva, a Vels se ipak smejao. Ali Vels mora da zna pravi odgovor zato što je on u trećem razredu gimnazije. On pokuša da misli o Velsovoj majci, ali se ne usudi da digne pogled na Velsovo lice. Nije voleo Velsovo lice. Vels ga je gurnuo ramenom u široki jarak dan pre toga zato što nije hteo da trampira svoju burmuticu za Velsov otrcani zreli kesten,

četrdesetostruki pobjednik. Bilo je ružno učiniti tako nešto, to su rekli svi drugovi. A kako je voda bila ledena i kaljava! A neki je dečak jednom video velikog pacova kako skače u mutljag.

Hladno blato iz jarka pokrilo mu je celo telo; kada je zazvonilo zvono za učenje i kada su vrste počele da izlaze iz sobe za igru, on osjeti kako mu se u odelo uvlači hladan vazduh iz hodnika i stepeništa. Još je mislio šta je trebalo odgovoriti. Je li trebalo da ljubi majku ili nije trebalo da je ljubi? Šta znači to poljubiti? Okreneš tako lice da bi poželeo laku noć i onda majka prigne svoje lice. To je ljubljenje. Majka bi usnama dodirnula njegov obraz: usne su joj bile meke i one bi mu ovlažile obraz; a onda bi načinile slab šum: cmok. Zašto to ljudi rade sa svojim licem?

Dok je sedeo u sobi za rad, otvorio je svoj sto i promenio broj koji je bio unutra prilepljen sa sedamdeset sedam na sedamdeset šest. Božićni raspust je još veoma daleko: ali će jednog dana doći zato što se Zemlja uvek okreće.

Na prvoj stranici njegovog zemljopisa bila je slika Zemlje: velika lopta usred oblaka. Fleming je imao kutiju bojica i, jedne noći, kad je bilo dozvoljeno učenje, obojio je Zemlju zeleno, a oblake kestenjasto. To je bilo kao one dve četke kod Dante u ormanu: četka sa zelenom somotskom poledinom za Parnela i četka sa kestenjastom somotskom poledinom za Majkla Davita. Ali on nije Flemingu rekao da ih oboji tim bojama. Fleming je to učinio sam.

Otvorio je zemljopis da uči; ali nije mogao da nauči imena mesta u Americi. A to su ipak razna mesta sa različitim imenima. Sva su u raznim državama, a države na kontinentima, a kontinenti na Zemlji, a Zemlja u vasioni.

Okrenuo je poslednji list na koricama zemljopisa i pročitao šta je tamo napisao: sebe, svoje ime i gde se nalazi.

Stiven Dedalus
Prvi razred
Koledž Klongous Vud
Salins
Oblast Kilder
Irska
Evropa
Zemlja
Vasiona

On je to napisao svojom rukom, a Fleming je jedne noći, šaleći se, napisao na suprotnoj strani:

Ime mi je Stiven Dedalus,
Irska mi je domovina.
Živim u Klongousu
i nadam se nebu.

Pročitao je stihove unatrag, ali onda to nije bila poezija. Zatim je pročitao list odozdo do vrha dok nije došao do svog imena. To je on: i opet je čitao odozgo. Što je posle vasiona? Ništa. Ali ima li šta oko vasiona da označi gde se ona svršava pre nego što počne ništa? To ne bi mogao biti zid; ali tu bi mogla da bude neka tanka, tanka crta oko svega. Velika je to stvar misliti o svemu i o svakom mestu. Samo Bog to može. Pokušao je da zamisli koliko to mora da je velika misao; ali mogao je samo da misli o Bogu. Bog je ime Boga, baš kao što je njegovo ime Stiven. *Dieu* je francusko ime za Boga i to je takođe ime Boga; a kada se ma ko moli Bogu i kaže *Dieu*, onda Bog odmah zna da je ta osoba koja moli Francuz. Ali iako ima raznih naziva za Boga na svim jezicima na svetu, a Bog razume šta svi ljudi koji se mole

kažu na svojim raznim jezicima, ipak Bog ostaje uvek isti Bog i pravo ime Boga je Bog.

Veoma ga je zamaralo da tako razmišlja. Osećao je da mu je glava vrlo velika. Okrenuo je poslednji list i umorno pogledao u okruglu zelenu Zemlju usred kestenjastih oblaka. Pitao se treba li biti za zeleno ili za kestenjasto, zato što je Dante jednog dana makazama isekla zelenu somotsku poledinu sa četke koja je bila za Parnela i kazala mu da je Parnel rđav čovek. Pitao se da li su kod kuće raspravljali o tome. To se zvalo politika. Tu su bile dve strane: Dante je bila na jednoj strani, a njegov otac i gospodin Kejsi bili su na drugoj, ali majka i ujka Čarls nisu bili ni na jednoj. Svakog dana je u novinama pisalo nešto o tome.

Bilo mu je teško što ne zna dobro šta znači politika i što ne zna gde se završava vasiona. Osetio se malim i slabim. Kad će on biti kao đaci koji uče pesništvo i govorništvo? Oni imaju duboke glasove, glomazne cipele i uče trigonometriju. To je veoma daleko. Najpre dolazi raspust, pa onda iduće polugođe, pa zatim opet raspust, pa posle opet drugo polugođe, pa onda opet raspust. To je kao voz koji ulazi u tunel i izlazi iz njega. I to je kao ona graja dečaka koji jedu u trpezariji, graja koju čuješ kad otvaraš i zatvaraš uši. Polugođe, raspust; u tunel, iz tunela; graja, tišina. Kako je to daleko! Bolje je ići u krevet i spavati. Samo molitve u kapeli i posle u krevet. On zadrhta i zevnu. Biće divno u krevetu kad se čaršavi malo zagreju. Kad tek legne, tako su hladni. On uzdrhta na pomisao kako su isprva hladni. Ali se posle zagreju i onda se može spavati. Divno je biti umoran. Opet zevnu. Večernje molitve, pa onda u krevet: on zadrhta i htede da zevne. Za nekoliko minuta biće divno. On oseti kako ga iz hladnih uzdrhtalih čaršava polako obuzima toplota; postaje

sve toplije i toplije dok ne oseti toplotu po celom telu; bilo mu je tako toplo, a ipak je malo zadrhtao i zaželeo da zevne.

Zvono za večernje molitve zazvoni i on posle ostalih izađe iz sobe za rad niz stepenice, pa onda hodnicima do kapele. Hodnici su bili slabo osvetljeni i kapela je bila slabo osvetljena. Uskoro će sve biti mračno i pospalo. Noćni vazduh u kapeli bio je hladan i mramor je imao boju mora u noći. More je hladno i danju i noću: ali noću je hladnije. Hladno je i mračno pod nasipom uz more, kraj kuće njegovog oca. Ali će na ognjištu biti bakrač u kom se kuva punč.

Kapelan se iznad njegove glave molio, a on je napamet znao otpevanja:

*O, Gospode, otvori nam usne
i naša usta će te hvaliti.
Pomozi nam, o, Gospode!
O, Gospode, pohitaj da nam pomogneš!*

U kapeli se osećao neki hladni noćni miris. Ali to je bio sveti miris. To nije bilo kao vonj starih seljaka koji na nedeljnoj misi kleče udno kapele. To je bio miris vazduha, i kiše, i ledine, i sukna. Ali to su veoma pobožni seljaci. Dišući, duvali su mu za vrat i uzdisali za vreme molitve. Neki dečak kaže da oni žive u Klejnu: tamo ima malih kuća, i kad su kola iz Salinsa polazila, on je video neku ženu kako sa detetom u naručju stoji na vratima jedne kućice. Bilo bi divno prespavati jednu noć u toj kućici pred vatrom busenja koje se dimi, u pomrčini osvetljenoj vatrom, u toploj pomrčini, udišući miris seljaka, vazduha, i kiše i ledine i sukna. Ali avaj, drum među drvećem bio je mračan. Izgubio bi se u mraku. Bojao se i da misli kako je tamo.

Čuo je kapelanov glas kako izgovara poslednju molitvu, i on se molio, preplašen od mraka napolju, pod drvećem.

Pohodi, preklinjemo te, o, Gospode, ovaj dom i odagnaj odavde sve zamke dušmana. Neka tvoji sveti anđeli bdiju ovde da bi nas štitili u miru i neka tvoj blagoslov uvek bude na nama kroz Hrista, Gospoda našeg. Amin.

Prsti su mu drhtali dok se svlačio u spavaonici. Naredi prstima da požure. Trebalo je da se svuče, da klekne, da očita svoje molitve i da legne u krevet pre nego što pritule gas, da ne bi dospeo u pakao kad bude umro. Svukao je čarape, brzo obukao spavaćicu, kleknuo drščući i brzo ponovio molitve bojeći se da će plamen gasa biti prituljen. Osećao je kako mu se ramena tresu dok je mrmljao:

Blagoslovi, Gospode, oca i majku i sačuvaj mi ih!

Blagoslovi, Gospode, moju malu braću i sestre i sačuvaj mi ih!

Blagoslovi, Gospode, Dante i ujka Čarlsa i sačuvaj mi ih!

Prekrstio se, hitro se popeo u krevet i, zavrnuvši kraj spavaćice pod noge, sklupčao se pod hladne bele čaršave, drščući i tresući se. Ali neće on dospeti u pakao kad umre; a drhtanje će prestati. Neki glas zažele laku noć dečacima u spavaonici. Za trenutak je izvirio ispod pokrivača i video svud oko svog kreveta žute zavese koje su ga zatvarale sa svih strana. Svetlost se tiho gasila.

Vaspitačevi koraci odmakoše. Kuda? Niz stepenice i kroz hodnike, ili u njegovu sobu, na drugom kraju? Zurio je u mrak. Je li istina ono o crnom psu koji, očiju krupnih kao fenjeri, noću tuda luta? Pričalo se da je to duh nekog ubice.

Telom mu prostruja jeza od straha. Video je mračno predvorje zamka. Stare sluge u oveštalim odelima bile su u sobi za peglanje iznad stepeništa. To je bilo davno. Stare sluge su bile mirne. Tamo je bila vatra, ali je predvorje ipak bilo mračno. Neka se prilika penjala iz predvorja uza stepenice. Na sebi je imala beli maršalski plašt; lice joj je bilo bledo i čudnovato; rukom je pritiskala slabinu. Čudnim očima gledala je u stare sluge. Oni su pogledali u nju i videli lice i plašt svog gospodara i znali su da je on smrtno ranjen. Ali tamo kuda su gledali bio je samo mrak: samo mračan nem vazduh. Njihov gospodar ranjen je smrtno na bojnopolju kod Praga, daleko preko mora. On je stajao na polju; ruka mu je pritiskivala slabinu; lice mu je bilo bledo i čudnovato i nosio je beli maršalski plašt.

Oh, kako je hladno i čudno misliti o tome! Sav mrak je hladan i čudan. U njemu ima čudnih bledih lica, očiju velikih kao fenjeri. To su duhovi ubica, siluete maršala koji su smrtno ranjeni na bojištima daleko preko mora. Šta to oni hoće da kažu kad su im lica tako čudna?

Pohodi, preklinjemo te, o, Gospode, ovaj dom i odagnaj iz njega sve...

Odlazak kući za praznike! To je divno: pričali su mu drugovi. U rano zimsko jutro penje se na kola pred vratima zamka. Točkovi se kotrljaju po šljunku. Pozdrav rektoru!

Ura! Ura! Ura!

Kola prolaze pored kapele i svi skidaju kape. Veselo se voze seoskim drumovima. Kočijaši bičevima pokazuju na Bodenstaun. Dečaci kliču. Prolaze pored seoske kuće Veselog seljaka. Klicanje, klicanje, pa opet klicanje. Voze se kroz Klejn, klikću i kliču im. Seljanke stoje na vratnicama, ljudi

stoje ovde-onde. Zimski vazduh divno miriše; miris Klejna: kiše, i zimskog vazduha, i busenja koje tinja, i sukna.

Voz je pun đaka: dug, dug voz boje čokolade prelivene pavlakom. Kondukteri idu tamo-amo, otvaraju, zatvaraju, zaključavaju, otključavaju vrata. Oni su u tamnoplavom sa srebrnim; imaju srebrnaste zviždaljke i njihovi ključevi živahno zveckaju: klik, klik; klik, klik.

I voz juri preko ravnica i pored Alenskog brežuljka. Telegrafski stubovi prolaze, prolaze. Voz ide sve dalje i dalje. Voz zna. U holu kuće njegovog oca su fenjeri i girlande od zelenih grana. Oko velikog zidnog ogledala su drač i bršljan, i isprepleteni oko svećnjaka drač i bršljan, zelen i crven. Oko starih portreta na zidovima je crveni drač i zeleni bršljan. Drač i bršljan za njega i za Božić.

Divno...

Svi ukućani. Dobro došao kući, Stivene! Žamor dobrodošlice. Majka ga je poljubila. Da li je tako trebalo? Otac je sada bio maršal: više nego neki činovnik. Dobro došao kući, Stivene.

Žamor...

Začu se zveckanje alkica na zavesama koje su se kretale po šipkama, pljuskanje vode u lavorima. Spavaonica zabruja od ustajanja, oblačenja i umivanja: vaspitač je, idući gore-dole, pljeskao dlanom o dlan i govorio dečacima da se rasane. Bleda sunčeva svetlost otkri skupljene zavese, razbacane postelje. Njegov krevet bio je vrlo topao, a i njegovo telo i lice bili su vrlo topli.

Ustao je i seo na ivicu kreveta. Bio je slab. Pokuša da navuče čarapu. Učinila mu se strašno gruba. Sunčevi zraci bili su čudni i hladni.

Fleming upita:

„Jel' ti muka?“

Ni sam to nije znao; i Fleming reče:

„Vrati se u krevet. Reći ću Makglejdu da ti nije dobro.“

„Bolestan je.“

„Ko?“

„Reći Makglejdu.“

„Vrati se u krevet.“

„Je li bolestan?“

Jedan dečak ga je pridržavao za ruke dok je svlačio čarapu koja mu je prijanjala za nogu i on se opet pope u toplu postelju.

Sklopčao se tu pod pokrivač, zadovoljan što je tu toplo. Čuo je drugove kako između sebe govore o njemu dok su se oblačili za misu. Ružno je to bilo gurnuti ga onako ramenom u široki jarak, govorili su.

Onda njihovi glasovi zanemeše; otišli su. Jedan glas pored njegova kreveta reče:

„Dedaluse, nemoj da me tužiš, jelda nećeš?“

To je bilo Velsovo lice. Pogledao ga je i video da je Vels uplašen.

„Nisam to namerno učinio. Jelda nećeš?“

Otac mu je rekao da, ma šta radio, nikad ne tužaka drugove. On zatrese glavom, odgovori „ne“ i oseti se zadovoljno.

Vels reče:

„Nisam to hteo, časti mi. Bila je to samo šala. Žao mi je.“

Lice i glas iščezoše. Bi mu ga žao što se uplašio. Uplašio se da je to neka bolest. Crvotočina je bolest biljki, a rak životinja: ili kakva druga, drukčija. Davno je to bilo, onda na igralištu, u suton, dok se polako kretao duž ruba svoje linije, a teška ptica letela nisko kroz sivu svetlost. Lesterska opatija se rasvetli. Vulsi je umro tamo. Sahranili su ga sami opati.

Nije to bilo Velsovo lice, već vaspitačevo. On se ne pretvara. Ne, ne: on je zaista bolestan. Ne pretvara se. I on oseti

vaspitačevu ruku na svom čelu i, prema hladnom i vlažnom vaspitačevom dlanu, oseti da mu je čelo vrelo i vlažno. Tako je kad pipneš pacova, sluzavo vlažno i hladno. Svaki pacov ima dva oka kojima zvera. Glatko sluzavo krzno, sitne, sitne nožice zgrčene za skok, crne sluzave oči kojima zvera. Oni znaju kako se skače. Ali mozgovi pacova ne mogu da shvate trigonometriju. Kada su mrtvi, leže postrance. Onda im se krzno osuši. Onda su samo mrtve stvari.

Vaspitač je opet bio tu i njegov glas je govorio da mora ustati, da je otac prorektor kazao da treba da ustane, da se obuče, pa da ide u ambulantu. I dok se oblačio što je brže mogao, vaspitač reče:

„Moramo se preseliti kod brata Majkla zato što imamo trbobolju!“

Bilo je vrlo lepo od njega što je to kazao. Sve je to bilo zato da bi ga nasmejao. Ali on se nije mogao nasmejati zato što su mu se obrazi i usne tresli: i vaspitač se zato morao sam smeјati.

Vaspitač viknu:

„Brzo! Seno, slama! Jedan, dva!“

Zajedno siđoše niz stepenice, pa hodnikom, pa pored kupatila. Dok je prolazio pored tih vrata on se s nekim neodređenim strahom setio tople zelenkaste baruštine, toplog vlažnog vazduha, pljuska pri padu u vodu, mirisa peškira, sličnog medicini.

Brat Majkl stajao je na vratima ambulante i s vrata mračne sobice desno od njega dopirao je miris medicine. To je dolazilo od bočica na policama. Vaspitač je rekao nešto bratu Majklu i brat Majkl mu je odgovorio i oslovio vaspitača sa „gospodine“. On je imao prosedu riđu kosu i čudno je izgledao. Čudno je što će on uvek biti brat. Isto je tako čudno što ga ne možete osloviti sa „gospodine“ zato što je on brat i što

drukčije izgleda od ostalih. Zar on nije dovoljno pobožan ili zašto on nije mogao da dostigne druge?

U sobi su bila dva kreveta i u jednom krevetu je ležao neki dečak: kad su oni ušli, javi se:

„Hej! Ta to je mali Dedalus! Šta bi to gore?“

„Gore je nebo“, reče brat Majkl.

Bio je to dečak iz trećeg razreda, i dok se Stiven svlačio, on zatraži od brata Majkla da mu donese parče dvopeka s buterom.

„Ah, molim vas!“, rekao je on.

„Daću ja tebi butera!“, reče brat Majkl. „Dobićeš ti otpusnicu ujutro kad dođe doktor.“

„Hoću li?“, reče dečak. „Ali ja se još ne osećam dobro.“

Brat Majkl odgovori:

„Dobićeš ti otpusnicu. Kažem ti ja.“

On se sagnuo da prodžara vatru. Imao je duga leđa kao konj što vuče tramvaj. On ozbiljno pripreti žaračem i klimnu glavom dečaku iz trećeg razreda.

Onda je brat Majkl izašao i malo docnije se dečak iz trećeg razreda okrenuo ka zidu i zaspao.

To je, dakle, ambulanta. To znači da je bolestan. Da li su pisali njegovoj kući da obaveste majku i oca? Ali bilo bi brže da jedan od sveštenika ode i sam ih obavesti. Ili će on napisati pismo za sveštenika da ga odnese.

Draga mama,

Bolestan sam. Hoću da idem kući. Molim te dođi i vodi me kući. Ja sam u ambulanti.

Voli te tvoj sin,

Stiven

Kako su oni daleko. Napolju je sijalo zubato sunce. Pitao se da li će umreti. Može se umreti i u sunčan dan. Mogao

bi umreti pre nego što mu majka dođe. Onda bi se za njega u kapeli održalo opelo kao što je to bilo, kako su mu dečaci pričali, kad je umro Litl. Svi dečaci bili bi na misi, odeveni u crno, i sva lica bila bi tužna. I Vels bi bio tu, ali njega nijedan dečak ne bi ni pogledao.

Tu bi bio rektor u odeždi crnoj i zlatnoj i na oltaru i oko odra bile bi velike žute sveće. I polako bi izneli kovčeg iz crkve i sahranili bi ga na malom groblju zajednice pored glavne aleje lipa. I Velsu bi tada bilo žao što je to učinio. A zvono bi polako zvonilo.

Mogao je da čuje zvonjenje. U sebi je govorio pesmicu koju je naučio od Brigide.

*Dingdong! Zvono zamka!
Zbogom, majko moja!
Neka ona stara porta
gde je i grob moga brata
bude i moj večni dom.
Nek mi kovčeg bude crn,
šest anđela bdeće nad' mnom.
Dva se mole, dva pevaju,
a dva nose dušu moju.*

Kako je to divno i tužno! Kako su divne one reči: *Neka ona stara porta bude i moj večni dom!* Njegovim telom prostruja drhtavica. Kako tužno i kako divno! Zaželeo je da plače tiho, ali ne zbog sebe: zbog reči, tako divnih i tužnih kao muzika. Zvono! Zvono! Zbogom! O, zbogom!

Hladno sunce sijalo je slabije i brat Majkl je stajao pored njegovog kreveta sa zdelom govede supe. Obradovao se jer su mu usta bila vrela i suva. Čuo ih je kako se igraju na igralištu. Dan je u koledžu tekao kao da je i on tamo.

Zatim je brat Majkl pošao i dečko iz trećeg razreda mu je rekao da se svakako vrati i ispriča mu sve vesti iz novina. Stivenu je rekao da mu je ime Etaj i da njegov otac drži mnogo trkačkih konja koji su sjajni skakači i da će njegov otac dati dobru prognozu bratu Majklu kad god on to zaželi zato što je brat Majkl vrlo dobar i što mu uvek priča vesti iz novina, koje svakog dana dolaze u zamak. U novinama ima svakojakih vesti: nesrećni slučajevi, brodolomi, sport i politika.

„Sada u novinama pišu samo o politici“, rekao je. „Da li i tvoji govore o tome?“

„Da“, reče Stiven.

„I moji“, reče on.

Onda se zamisli za trenutak pa dodade:

„Ime ti je čudno, Dedalus, i moje ime je isto tako čudno, Etaj. Moje ime je ime jednog grada. Tvoje ime je kao latinsko.“

Posle ga zapita:

„Umeš li da rešavaš zagonetke?“

Stiven odgovori:

„Ne bogzna kako.“

On onda reče:

„Možeš li da mi odgovoriš na ovu? Zašto oblast Kilder liči na nogavicu pantalona?“

Stiven promisli šta bi mogao da bude odgovor na to, pa reče:

„Ne znam.“

„Zato što je u njoj bedro“, reče on. „Razumeš li šalu? Etaj je grad u oblasti Kilder, a *a thigh* je drugo bedro.“*

„Aha, razumem“, reče Stiven.

„To je stara zagonetka“, reče on. Posle jednog trenutka on reče:

„Slušaj!“

* Ime Etaj (*Athy*) i bedro (*a thigh*) izgovaraju se isto. (Prim. prev.)

„Šta?“, upita Stiven.

„Znaš“, reče on, „tu zagonetku možeš postaviti i na drugi način.“

„Zaista možeš?“, reče Stiven.

„Tu istu zagonetku“, reče on. „Znaš li da je postaviš na drugi način?“

„Ne“, reče Stiven.

„Zar ne možeš da pogodiš?“, upita on. Dok je govorio, gledao je preko pokrivača u Stivena; onda se zavali na jastuk i reče:

„Ima jedan drugi način, ali ti neću reći koji.“

Zašto mu nije rekao? Njegov otac, koji je držao trkačke konje, zacelo je činovnik kao i Sorinov otac i otac Gadnog Rouša. Pomislio je na svog oca kako peva pesme dok majka svira i kako mu uvek daje šiling kad on zamoli za šest penija, i bi mu žao što i on nije činovnik kao očevi drugih dečaka. Zašto su ga onda poslali ovamo među njih? Ali otac mu je rekao da se on tu neće osećati strano, zato što je očev stric pre pedeset godina tu održao govor oslobodiocu. Svet toga vremena može se prepoznati po svojim starinskim haljinama. Njemu je to vreme izgledalo svečano: i pitao se da li je to bilo ono vreme kada su dečaci u Klougousu nosili plave bluze s mesinganim dugmetima i žutim prsnicima, i kape od zečje kože, i kad su pili pivo kao odrasli, i držali sopstvene hrtove i lovili s njima zečeve.

Pogledao je u prozor i video da dnevna svetlost slabi. Na igralištima je sada sumorna siva svetlost. Nema graje po igralištima. Njegov razred sad sigurno radi zadatke ili možda otac Arnal čita iz knjige.

Čudno što mu još nisu dali nikakvog leka. Možda će ga brat Majkl doneti kad bude došao. Pričali su da dobiješ da pijesh nešto smrdljivo kad ležiš u ambulanti. Ali on se sada

osećao bolje nego ranije. Bilo bi prijatno oporavljati se polako. Onda možeš uzeti i neku knjigu. U biblioteci ima jedna knjiga o Holandiji. U njoj ima privlačnih stranih imena i slika čudnovatih gradova i brodova. Čovek je tako srećan kad ih gleda.

Kako je bleđa svetlost na prozoru! Ali to je ipak lepo. Na zidu se lelujava odsjaj vatre. To je ličilo na talas. Neko je ubacivao ugalj i on začu glasove. Razgovarali su. To je bilo hućanje talasa. Ili su talasi govorili među sobom dok su se dizali i padali.

On ugleda more talasa, dugih tamnih talasa koji se dižu i spuštaju, tamni u noći bez mesečine. Mala svetlost zatreperi na pristaništu tamo gde je brod ulazio: on vide na samoj obali mnoštvo sveta okupljenog da gleda brod koji ulazi u luku. Na palubi je stajao jedan visok čovek koji je gledao prema mračnom ravnom kopnu; i, pri svetlosti sa pristaništa, on ugleda njegovo lice, tužno lice brata Majkla.

Vide ga kako diže jednu ruku prema svetini i ču ga kako jakim tužnim glasom govori preko vode:

„Mrtav je. Videli smo ga kako leži na odru.“

Tužan vapaj začu se iz svetine.

„Parnel! Parnel! Mrtav!“*

* Parnel, Stjuart Čarls (1846–1891), vođa Irske parlamentarne partije; poslanik u britanskom parlamentu gde se opstrukcijom borio za interese Irske. Bio je rešen da sjedini sve snage u parlamentu i van njega kojima je bio cilj nezavisnost Irske. Bio je inicijator bojkotovanja izvesnih vladinih mera i radio na deobi zemlje lordova irskim seljacima. Postao je veoma popularan kad su ga vlasti zatvorile. Jedno vreme je zbog podjednakog broja torijevskih i liberalnih poslanika u engleskom parlamentu bio u mogućnosti da glasovima svojih pristalica obara vladu. Zvali su ga nekrunisanim kraljem Irske. Kad je Gledston pobedio na izborima, Parnel je smatrao da je za Irce „bolje da pobeđuju zakonskim parlamentarnim putem nego da se otvoreno bore“. Zbog lošeg zdravlja i neaktivnosti kasnije je izgubio svoj ogromni uticaj; u londonskom

Popadaše na kolena jecajući od žalosti.

I on ugleda Dante u kestenjastoj haljini od somota, ogrnutu zelenim somotskim ogrtačem, kako ponosno i ćutke prolazi mimo svetine koja kleči pored obale.

*

Velika vatra, visoko naložena i crvena, plamsala je na rešetki, a pod kracima svećnjaka obavijenog bršljanom bila je postavljena božićna trpeza. Malo su zakasnili kući, a večera ipak nije bila gotova: ali biće gotova za tren oka, rekla je majka. Čekali su da se otvore vrata i da sluge unesu velike činije pokrivene teškim metalnim poklopcima.

Svi su čekali: ujka Čarls, koji je sedeo daleko, u senci prozora, Dante i gospodin Kejsi, koji su sedeli u foteljama sa obe strane kamina, Stiven, koji je sedeo na stolici između njih, nogu naslonjenih na opaljenu ogradicu kamina. Gospodin Dedalus se ogledao u velikom zidnom ogledalu iznad kamina, sukao krajeve brkova, pa onda, rastavljajući peševe kaputa, stao leđima okrenut zažarenoj vatri i s vremena na vreme podizao bi ruku sa peša na kaputu da opet suče brk. Gospodin Kejsi je prignuo glavu na jednu stranu i, osmejujući se, lupkao se prstima po izraslini na vratu. I Stiven se osmehivao, jer je sada znao da nije istina da gospodin

Tajmsu su se tada pojavili članci pod naslovom *Parnelizam i kriminal*, u kojima je Parnel optužen da je odgovoran za širenje kriminala u Irskoj. Obrazovana je komisija koja je te optužbe ispitala i utvrdila Parnelovu potpunu nevinost. Ali je njegova karijera bila upropašćena kad je kapetan O'Ši podneo tužbu za razvod od svoje žene navodeći da je ona u nedozvoljenim odnosima sa Parnelom. Sada se i Katolička crkva okrenula protiv Parnela. Dvadeset šestog juna 1891. Parnel se oženio Katarinom (Kiti) O'Ši, a 27. 9. 1891. umro je od zapaljenja pluća u Brajtonu u Engleskoj. (Prim. prev.)